

A FELEKEZETI ISKOLÁK EREDMÉNYESSÉGI ÉS „HOZZÁADOTT ÉRTÉK” MUTATÓI

HAZÁNKBAN TÖBB MINT KÉT ÉVTIZEDE kutatjuk a gimnáziumok és szakközépiskolák eredményességi mutatóit, és keressük annak módját, hogy miként lehetne az iskolákban folyó munkát hozzáadott érték mutatókkal is jellemezni. A következőkben azt foglaljuk össze, hogy e vizsgálat eddigi eredményei milyen képet adnak az egyházi-felekezeti fenntartású iskolákról.

A 2004/2005 tanévben 57 településen 98 egyházi gimnáziumban és szakközépiskolában kezdődött meg az oktatás, közöttük ötvennyolcat római katolikus, huszonnégyet református, tizenkettőt evangélikus, kettőt izraelita és egyet-egyét a Hit gyülekezete illetve buddhista iskolafenntartók működtetnek. Ezekon kívül 11 egyházi fenntartású szakiskola is működik.

A továbbiakban ezek közül csak azokkal foglalkozunk, amelyeknek az utóbbi években legalább négy év adatai rendelkezésünkre állnak, ezek száma 70 (evangélikus 9, katolikus 39, református 19, egyéb 3).

Az eredményességi mutatók (indikátorok)

A vizsgálatok lehetővé teszik, hogy a középiskolai munkát a felsőoktatási felvételi vizsgák mutatószámainak és a hazai országos középiskolai versenyek eredményeinek tükrében elemezzük.

A felsőoktatási felvételi vizsgák

Az elmúlt tizennégy évben a magyar középiskolák összetétele jelentős mértékben megváltozott mind az őket fenntartó szervezetek, mind képzési programjaik szerint.

1. táblázat Az 1991–2004 években érettségiztető* középiskolák száma iskolafenntartók szerint

Iskolafenntartó	1990/ 1991	1991/ 1992	1992/ 1993	1993/ 1994	1994/ 1995	1995/ 1996	1996/ 1997
Megyei önkormányzat	167	182	186	199	211	212	217
Települési önkormányzat	416	438	448	476	503	518	535
Központi költségvetési szerv**	25	28	28	28	33	34	37
Egyház, felekezet	30	30	33	34	44	50	53
Alapítvány	6	5	5	8	14	17	19
Egyéb	-	1	1	4	5	7	7
Összesen	644	684	701	749	810	838	868

Iskolafenntartó	1997/ 1998	1998/ 1999	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004
Megyei önkormányzat	219	221	223	215	244	244	279
Települési önkormányzat	550	548	548	546	536	533	511
Központi költségvetési szerv**	37	38	35	30	25	25	23
Egyház, felekezet	61	62	68	71	82	89	89
Alapítvány	30	36	41	46	51	54	55
Egyéb	13	15	16	15	19	19	18
Összesen	910	920	931	923	957	964	940

* A táblázat azoknak a középiskoláknak a számát tartalmazza, amelyeknek az adott évben volt érettségiző tanulójuk.

**Egyetemek, honvédség, egyes minisztériumok szervei.

Látható, hogy míg az önkormányzati és állami iskolák száma 35 százalékkal növekedett ebben az időszakban, az egyházi iskoláké megháromszorozódott, az alapítványi és egyéb fenntartású iskolák együttes száma pedig tizenkétszeresére növekedett.

A felsőoktatásba felvettek aránya (F) a 12. osztályok létszámához (L) viszonyítva

A felvételi arány (F/L) mutató szerinti sorrendek felállításakor a középiskolákat négy kategóriába soroltuk: gimnáziumok, művészeti középiskolák, szakközépiskolák, vegyes (gimnáziumi és szakközépiskolai osztályokat oktató) középiskolák. Ezt a csoportosítást az indokolja, hogy ezeknek az iskolatípusoknak eltérő az elsődleges képzési célja: a magasabb szintű tanulmányokra vagy a szakmára történő felkészítés, illetve a más felvételi feltételeket támasztó művészeti felsőoktatásba való bejutás elősegítése. Ezért nem lenne méltányos e négy típusba tartozó iskolákat a felsőoktatási felvétel szempontjából összehasonlítani egymással. Ugyanakkor az egyes kategóriákba való besorolás sem könnyű feladat (és ennek megfelelően fenntartással kezelendő), hiszen ma már egyre gyakoribb, hogy egy intézményben többféle képzés is előfordul, sőt az egyes iskolákban oktatott programok kombinációi is rendkívül sokfélék. Az iskolák tipizálásánál az volt a szempont, hogy a 12. osztályokat milyen képzési programok szerint tanították a 2003/2004-es tanévben.

Az összefoglaló táblázatokban az iskolák eredményeit a *mutatók ötévi átlagával* jellemeztük. Azok az iskolák, amelyeknek az öt évben legalább négyszer nincs mutatója (nincs felvételiző diákja), nem szerepelhetnek. Így biztosítható, hogy az iskolasorrendekben néhány év véletlenszerű adatai ne legyenek meghatározóak. E korlátozó feltételek miatt a felvételi arányokat feltüntető táblázatok 893 középiskolát tartalmaznak. Ezek közül 70 egyházi fenntartású. Miután a következő táblázatokban az 1991–1995-ös és a 2000–2004-es évek mutatói láthatók, véleményt alkothatunk az iskolák fejlődéséről is. Az egyes iskolák felvételi arányainak számításánál a 2001 évi adatokat, nem vehettük figyelembe, minthogy a 12. osztályok létszámadatai nem állnak rendelkezésünkre, az iskolacsoportok esetében azonban a 2001 évi adatok is figyelembe vehetők voltak.

2. táblázat A középiskolások felvételi arányai az iskolafenntartók szerint, 1991-2004

Iskolafenntartó	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1991-1995	2000-2004
Megyei önkormányzat	13,4	15,2	15,8	15,5	16,8	18,4	19,4	15,7	24,3
Települési önkormányzat	25,1	26,6	28,2	28,2	30,1	32,8	35,6	27,5	42,9
Központi költségvetési szerv	37,8	42,6	45,9	39,4	44,5	43,2	40,2	38,3	50,3
Egyház, felekezet	32,4	34,5	39,8	37,5	40,0	48,6	50,1	36,7	63,7
Alapítvány	20,5	24,2	25,7	30,2	25,5	29,8	32,1	27,1	32,9
Egyéb	-	13,3	10,0	3,9	15,7	22,4	14,8	13,2	12,2
Országos átlag	22,8	24,3	25,8	25,4	27,3	29,8	31,8	25,3	39,3

Iskolafenntartó	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1991-1995	2000-2004
Megyei önkormányzat	20,0	22,0	19,9	19,3	26,6	26,8	29,4	15,7	24,3
Települési önkormányzat	36,8	39,3	37,3	37,6	45,7	47,8	49,7	27,5	42,9
Központi költségvetési szerv	43,9	40,2	48,7	59,5	56,7	58,3	52,9	38,3	50,3
Egyház, felekezet	54,0	54,4	62,8	60,5	65,5	67,1	66,0	36,7	63,7
Alapítvány	30,4	39,1	29,0	24,7	31,3	33,3	38,0	27,1	32,9
Egyéb	19,5	24,2	22,3	20,4	5,0	19,8	38,3	13,2	12,2
Országos átlag	33,0	35,1	33,8	33,6	40,8	43,5	45,8	25,3	39,3

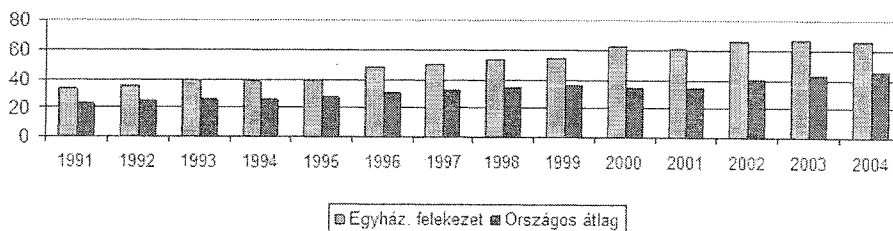
A felvételi arány 1991 és 1995 között legmagasabb a központi költségvetési szervek (egyetemek, főiskolák, HM stb.) iskoláiban volt, majd 1996 óta az egyházak, felekezetek iskolái kerültek az élre. Harmadik helyen legtöbbször általában a települési önkormányzatok iskolái, negyediken az alapítványok iskolái jelentek meg. Az ötödik és a hatodik helyen felváltva a megyei önkormányzatok és az egyéb fenntartók iskolái álltak.

A táblázatból látható, hogy az egyházi iskolák felvételi arányai minden évben magasabbak voltak az országos átlagnál. A különbséget az 1. sz. ábra szemlélteti.

A különbség 2000-ig növekedett, azóta némileg csökken.

Az egyházi-felekezeti iskolák megoszlását a felvételi arányok szerint a 3. táblázat mutatja.

1. ábra: Különbség az egyházi iskolák és az összes iskola felvételi aránya között

3. táblázat: Az egyházi iskolák száma a felvételi arány szerint

Iskolafenntartó	Iskolák száma	Felvételi arány (F/L) %						Átlagos	
		80 felett	70-79,9	60-69,9	50-59,9	40-49,9	30-39,9		30 alatt
Evangelikus	9		4		3	2		62,1	
Katolikus	39	5	11	10	5	5	2	1	64,0
Református	19	2	6	4		3	2	2	64,3
Egyéb	3			1			2		45,9

Felvételi arányok (F/L) felsőoktatási intézménycsoportonként

4. táblázat: A felsőoktatási intézménytípusok felvételi arányai iskolafenntartók szerint, 1991–1995 és 2000–2004

Iskolafenntartó	Tudomány-, gazdasági, orvostudományi és művészeti egyetemek				Műszaki és agráregyetemek				Főiskolák			
	1991-1995		2000-2004		1991-1995		2000-2004		1991-1995		2000-2004	
	sor-rend	F/L	sor-rend	F/L	sor-rend	F/L	sor-rend	F/L	sor-rend	F/L	sor-rend	F/L
Települési önkormányzat	5.	2,5	6.	6,3	5.	3,1	5.	3,4	4.	9,7	6.	15,6
Megyei önkormányzat	3.	7,5	3.	13,7	3.	4,8	3.	6,2	3.	15,5	2.	22,2
Központi költségvetési szerv*	1.	21,3	1.	26,0	2.	6,6	2.	8,5	5.	9,2	5.	16,7
Egyház, felekezet	2.	13,2	2.	25,2	1.	6,8	1.	10,2	1.	17,2	1.	28,5
Alapítvány	4.	5,6	4.	9,2	4.	4,0	4.	4,7	2.	17,1	3.	19,5
Egyéb	6.	0,6	5.	6,4	6.	1,2	6.	2,3	6.	7,4	4.	17,4
Különbség**		20,7		19,7		5,6		7,9		9,8		12,9

*Egyetemek, honvédség, egyes minisztériumok szervei.** A legmagasabb és legalacsonyabb F/L arányú nagyvárosi átlaga között.

A tudomány-, gazdasági, orvostudományi és művészeti egyetemek esetében az iskolafenntartók szerinti sorrend a 2000–2004-es években alig változott 1991–1995-höz képest, az első helyen a központi költségvetési szervek iskolái, a másodikokon az egyházi iskolák voltak és maradtak. A műszaki és az agráregyetemek és a főiskolák esetében az egyházak iskolái felvételi aránya a legmagasabb. Az műszaki-agráregyetemi csoportban a fenntartók közötti sorrend alig változott az elmúlt tizennégy évben, a főiskolák vonatkozásában a második helyen a megyei önkormányzatok iskolái megelőzték az alapítványok által fenntartott iskolákat, az egyéb szervek által fenntartott iskolák két hellyel a települési önkormányzatok iskoláit.

Az egyházi-felekezeti iskolák felvételi arányait az egyes felsőoktatási intézménytípusokban az 5. táblázat mutatja.

5. táblázat: Az egyházi iskolák felvételi aránya felsőoktatási intézménytípusok szerint

Iskolafenntartó	Iskolák száma	Tudomány-, gazdasági, orvostudományi egyetemek	Műszaki és agrár egyetemek	Főiskolák
Evangélikus	9	23,6	8,2	30,2
Katolikus	39	26,3	10,2	27,8
Református	19	27,7	9,2	27,9
Egyéb	3	14,3	6,1	25,4
Összes	70	26,2	9,5	28,1

A közös és egységes felvételi írásbeli dolgozatok átlagai

Az írásbeli átlagok számításánál azokat az iskolákat vesszük figyelembe, amelyeknek az öt évből legalább négynek az adatai rendelkezésre állnak, és amelynek tanulói az 5 év alatt legalább 26 dolgozatot írtak. Ilyen iskola 774 van, közülük 65 egyházi-felekezeti fenntartású. E dolgozatokat 15 fokozatú rendszerben értékelik.

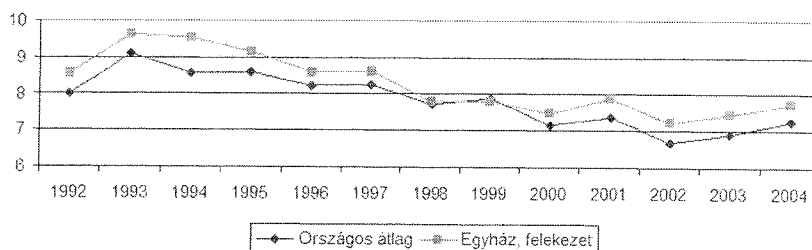
6. táblázat: A középiskolások felvételi írásbeli átlageredményei iskolafenntartók szerint, 1992–1996 és 2000–2004

Iskolafenntartó	Felvételi írásbeli dolgozatok átlagai			
	1992–1996		2000–2004	
	sorrend	átlag	sorrend	átlag
Megyei önkormányzat	5.	7,68	5.	5,98
Települési önkormányzat	3.	8,55	3.	7,19
Központi költségvetési szerv*	1.	9,80	1.	9,12
Egyház, felekezet	2.	9,05	2.	7,55
Alapítvány, egyéb	4.	8,36	4.	6,30
Összesen		8,48		7,07

*Egyetemek, honvédség, egyes minisztériumok szervei.

Az írásbeli átlagok vonatkozásában a központi költségvetési szervek iskolái vannak az első helyen, az egyházi iskolák a legtöbb évben a második helyen. A harmadik és a negyedik helyen a települési önkormányzatok, illetőleg az alapítványok középiskolái találhatóak. A leggyengébbek a megyei önkormányzat iskoláinak az eredményei. Az egyházi-felekezeti fenntartású iskolák átlaga és az országos átlag közötti különbség időbeli alakulását mutatja a 2. ábra.

2. ábra: Felvételi írásbeli átlagok

Látható, hogy 1998 és 1999 évek kivételével az egyházi iskolák átlaga mindig meghaladta az országos átlagot.

A három nagy egyházi fenntartású iskolacsoport átlagai közötti különbség igen kicsi, mint a 7. táblázat szemlélteti

7. táblázat: Az egyházi iskolák felvételi írásbeli dolgozatainak átlagai, 2000–2004

Iskolafenntartó	Iskola	2000–2004	2000	2001	2002	2003	2004
Evangelikus	8	7,62	7,36	8,23	7,35	7,55	7,56
Katolikus	38	7,54	7,43	7,76	7,30	7,37	7,78
Református	16	7,63	7,50	7,92	7,33	7,63	7,73
Egyéb	3	6,25	6,39	6,32	6,18	5,23	7,12
Összesen	65	7,56	7,43	7,85	7,30	7,44	7,73

A felsőoktatási felvételre jelentkezők (J) nyelvvizsgálóinak (Ny) aránya (Ny/J).

Minden iskolafenntartónak egyre inkább érdeke, hogy az általa működtetett intézményben színvonalas nyelvoktatás folyjon. Bár tudjuk, hogy a nyelvtudás megszerzésének nem a középiskola az egyetlen terepe, a nyelvvizsgálóval rendelkező felvételizők száma mégis jelzi egy iskola nyelvoktatásának sikerességét.

A táblázatokban csak azok a középiskolák szerepelnek, amelyeknek 2000–2004 között legalább négy év adatai rendelkezésre állnak, és legalább 16 jelentkező volt ezekben az években. Ilyen iskola 882 van, közülük 70 egyházi-felekezeti fenntartású.

8. táblázat: A nyelvvizsgaarány a felvételizők körében az iskolafenntartók szerint, 1991–1995 és 2000–2004

Iskolafenntartó	1991–1995			2000–2004		
	Jelentkezők száma (J)	Nyelvvizsgák száma (Ny)	Arány (Ny/J)	Jelentkezők száma (J)	Nyelvvizsgák száma (Ny)	Arány (Ny/J)
Megyei önkormányzat	30796	6295	20,44	44199	13637	30,85
Települési önkormányzat	113287	40142	35,43	154401	70298	45,53
Központi költségvetési szerv*	6617	3517	53,15	5760	4040	70,14
Egyház, felekezet	11793	5366	45,50	22791	11586	50,84
Alapítvány	1373	395	28,77	6015	2942	48,91
Egyéb	103	22	21,36	1146	433	37,78
Összesen	163969	55737	33,99	234312	102936	43,93

*Egyetemek, honvédség, egyes minisztériumok szervei.

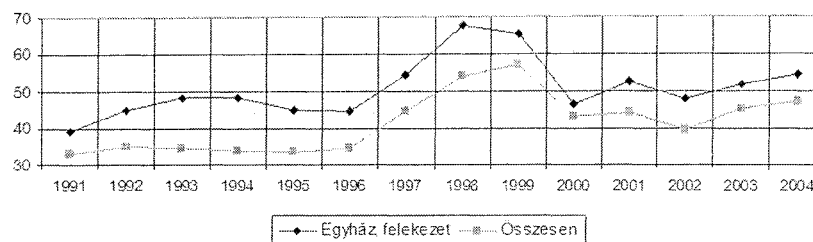
A nyelvvizsgálóval rendelkező felvételizők aránya legmagasabb a központi költségvetési szervek iskoláiban, a második helyen az egyházak, felekezetek oktatási intézményei állnak. A harmadik hely 1995-ig a települési önkormányzatok által fenntartott, 1996-tól 2003-ig viszont az alapítványok által működtetett iskoláké volt, 2004-ben

viSSzaállt az eredeti helyzet. A megyei önkormányzatok több mint száz iskolája e mutatót tekintve is a sor végén áll. Azon fenntartók szerinti iskolacsoportok közötti különbség, ahol a legmagasabb, illetve legalacsonyabb a felvételizők nyelvvizsga aránya, az eltérés mértéke 1995-ig csökkent, 1996 és 1999 között jelentősen (33,5 százalékról 57,1 százalékra) emelkedett, 2001 és 2002 között ismét csökkent, 2003 és 2004-ben újra emelkedett.

Az egyházi-felekezeti fenntartású iskolák és az országos átlag közötti különbség időbeli alakulását mutatja a 3. ábra.

3. ábra: Felvételre jelentkezők nyelvvizsga arányai

Látható, hogy az egyházi iskolák átlaga minden évben meghaladta az országos átlagot, 2000-ben volt legkisebb a különbség. Az elmúlt négy évben a különbség azonban kisebb volt, mint az előző évtized első felében.

Az egyházi-felekezeti fenntartású iskolacsoportok nyelvvizsga átlagai, a 9. táblázatban láthatók.

9. táblázat: Az egyházi iskolák felvételre jelentkezőinek nyelvvizsga arányai, 2000–2004

Iskolafenntartó	Iskola	2000–2004	2000	2001	2002	2003	2004
Evangélikus	8	56,2	53,4	60,5	56,9	58,8	59,3
Katolikus	40	49,7	43,9	50,1	45,8	50,6	57,1
Református	19	63,5	49,9	54,9	47,7	50,9	53,1
Egyéb	3	37,5	34,8	40,7	55,2	48,3	47,8
Összesen	70	50,8	46,6	52,6	47,8	51,7	56,1

A középiskolai tanulóknak szervezett versenyek

Az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyek

Ebben a versenytípusban a középiskolások elsősorban a társadalom- és természettudományos, illetve idegen nyelvi ismereteiket bizonyíthatják. Elért eredményeik nyilván nemcsak az iskoláknak, hanem fenntartóiknak is sikert jelentenek.

Az adatbázis a középiskolák tanulóinak versenyeredményeit kétféle módon tartalmazza:

- a) az elért helyezések (1–3., illetve 4–10. helyezettek) és a dicséretben részesítettek száma szerint;

b) a helyezések és a dicséreték pontszáma szerint (1. helyezés = 10 pont, 2. helyezés = 9 pont, 3. helyezés = 8 pont, ... 9. helyezés = 2 pont, 10. helyezés = 1 pont, minden dicséret = 0,5 pont).

A továbbiakban a versenyeknél a pontszámokat ismertetjük.

10. táblázat: A száz 12. osztályos tanulóra eső OKTV-pontszámok az iskolafenntartók szerint, 1991–1995 és 2000–2004

Iskolafenntartó	1991–1995		2000–2004	
	sorrend	pont	sorrend	pont
Megyei önkormányzat	5.	10,00	5.	8,80
Települési önkormányzat	4.	10,82	4.	10,76
Központi költségvetési szerv	1.	55,30	1.	64,05
Egyház, felekezet	2.	25,54	2.	18,05
Alapítvány	3.	13,94	3.	11,28
Egyéb		0,00	6.	2,24

Mind a két ötéves periódusban a központi költségvetési szervek iskolái szereztek meg az Országos Tanulmányi Versenyeken a legtöbb pontszámot. Az eredményességi sorrendben utánuk az egyházak, felekezetek iskolái állnak, az alapítványi iskolák a harmadikon. A települési önkormányzatok iskolái a negyedikek, a megyei önkormányzatoké az ötödikek a sorrendben.

A 2000–2004 között 369 középiskola szerzett pontot az OKTV-n, közülük 53 volt egyházi-felekezeti fenntartású.

Az egyházi-felekezeti fenntartású iskolacsoportok OKTV pontszámai a 11. táblázatban láthatók.

11. táblázat: Az egyházi iskolák tanulóinak OKTV pontszámai, 2000–2004

Iskolafenntartó	Iskola	2000–2004	2000	2001	2002	2003	2004
Evangélikus	6	144,0	32,5	44,5	25,0	26,5	15,5
Katolikus	33	663,5	126,0	180,5	107,5	100,0	149,5
Református	13	175,0	11,0	47,5	56,0	36,0	24,5
Egyéb	1	0,5	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0
Összesen	53	983,0	169,5	272,5	189,0	162,5	189,5

Egyéb középiskolai versenyek

Az 1986–2004. évi időszak 78 egyéb országos versenyének adatai állnak rendelkezésünkre. Az adatbázis a vizsgált időszakra vonatkozóan nem teljes. Egyes versenyek adatai néhány évben hiányoznak, ezeket a szervezők még nem bocsátották rendelkezésünkre, illetve a 2003, és 2004. évi adatok egy része sajnos az adatbázis lezárása után is érkezik. Néhány országos verseny adatai még egyáltalán nem voltak beszerezhetők. Becslésünk szerint az adatbázis – a vizsgált időszakra vonat-

koztatva – 94 százalékban teljes, összesen több mint húszezer sikeres versenyző adatait tartalmazza.

A 2000–2004 között 658 középiskola szerzett pontot az egyéb középiskolai versenyeken, közülük 61 volt egyházi-felekezeti fenntartású.

Az iskolafenntartó szervezetek iskoláinak pontszámai a 12. táblázat szerint alakultak.

12. táblázat: Az egyéb versenyek száz 12. osztályos tanulóra eső pontszámai iskolafenntartók szerint, 1991–1995 és 2000–2004

Iskolafenntartó	1991-1995		2000-2004	
	sorrend	pont	sorrend	pont
Megyei önkormányzat	5.	39,2	6.	38,5
Települési önkormányzat	3.	51,1	3.	68,2
Központi költségvetési szerv*	1.	115,5	1.	143,3
Egyház, felekezet	2.	57,9	4.	59,2
Alapítvány, egyéb	4.	50,6	5.	54,6

*Egyetemek, honvédség, egyes minisztériumok szervei.

A központi költségvetési szervek iskolái minden évben az élen (1. vagy 2. hely) álltak, a települési önkormányzatok iskolái a 2–3. helyen. Az egyházi iskolák az első öt éves periódusban még a második helyen álltak, 1995 óta a negyedik helyre kerültek. Az alapítványok iskolái 1996-ig a 2–3 helyet foglalták el, 1997-től visszaestek az 5. helyre. A megyei önkormányzatok iskoláinak nem sikerült javítaniuk, így ezen a területen ők a legkevésbé eredményesek.

A száz 12. osztályos tanulóra jutó legmagasabb és legalacsonyabb egyéb versenyeken megszerzett pontszámmal rendelkező – iskolafenntartók szerint kialakított – iskolacsoportok közötti különbség 1986 és 1998 között növekedett, azóta csökkenő irányzatú.

Az egyházi-felekezeti fenntartású iskolacsoportok pontszámai, a 13. táblázatban láthatók.

13. táblázat: Az egyházi iskolák tanulóinak pontszámai az egyéb középiskolai versenyeken, 2000–2004

Iskolafenntartó	iskola	2000-2004	2000	2001	2002	2003	2004
Evangelikus	8	443,5	125,0	98,5	104,0	56,0	60,0
Katolikus	35	1740,5	515,0	607,0	371,5	110,0	137,0
Református	16	996,0	275,0	284,0	149,0	132,5	155,5
Egyéb	2	14,0	9,0	5,0	0,0	0,0	0,0
Összesen	61	3194,0	924,0	994,5	624,5	298,5	352,5

Útban a „hozzáadott érték” meghatározása felé

A középiskolák 9. osztályaiban végzett felmérések

A középiskolák objektív összehasonlítására alkalmas adatok összegyűjtésére és feldolgozására irányuló többéves kutatás részeként az elmúlt öt évben felkértünk a középiskolákat, hogy minden 9. osztályt elkezdő középiskolai tanulóval töltesse- nek ki egy kérdőívet, amelyből egyrészt következtetni lehet a tanulók szociális kör- rülményeire, másrészt az általános iskolai tanulmányi eredményeire.

A *felmérések célja* az volt, hogy összefüggéseket keressünk a középiskolai tanulmá- nyokat kezdő tanulók helyzete (bemeneti adatok) és az azt elvégzők eredményességi mutatói (kimeneti adatok) között azért, hogy e két adatsor viszonyából következte- téseket vonhassunk le a tanulók fejlődésére, az iskolák munkájára. Megállapításaink erre a mintára vonatkoznak.

A beérkezett kérdőívek száma és megoszlása

14. táblázat: A kérdőívet visszaküldő iskolák fenntartók szerinti megoszlása, 1999/2000- 2003/2004

Iskolafenntartó	Beküldő iskolák száma					Beküldő iskolák aránya (%)				
	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004
Megyei önkormányzat	173	202	210	215	242	77,6	94,0	97,7	88,1	86,7
Települési önkormányzat	435	449	466	513	480	79,4	82,2	85,4	93,4	93,9
Közp. költségvetési szerv	23	27	26	30	36	65,7	90,0	86,7	85,7	100,0
Egyház, felekezet	54	65	68	77	87	79,4	91,6	95,8	85,6	97,8
Alapítvány	22	31	27	44	39	53,7	67,4	58,7	77,2	70,9
Egyéb	3	7	6	12	26	18,8	46,7	40,0	70,6	100,0
Összesen	710	781	803	891	910	76,3	84,7	87,1	89,8	95,6

A középiskolai tanulmányaikat elkezdő tanulók helyzete

A 9. osztályosoknak kiküldött kérdőívből az alábbiakat tudtuk meg a tanulókról:

- lakóhelyük és általános iskolájuk település nagyságát;
- szüleik iskolai végzettségét;
- a munkanélküli szülők és az általános iskolában rendszeres nevelési segélyben részesülők számát;
- a tanuló az előző osztályokban hány szakkör munkájában vett részt;
- 8 tantárgy általános iskolai tanulmányi eredményeit;
- az iskolai keretek közötti, illetve az azon kívüli nyelvtanulás időtartamát.

A 15. táblázatokból látható, hogy az egyházi-felekezeti fenntartású iskolákban a fiúk aránya a legalacsonyabb, a települési mutatók szerint a nagy településeken lakó tanulók aránya az alapítványi iskolák után a legmagasabb, a szülők iskolázottsága a legmagasabb, a munkanélküliségi arány és a nevelési segélyben részesítettek ará-

nya az alapítványi iskolák után a legalacsonyabb, az általános iskolai szakkörökben való részvétel ideje a leghosszabb.

15. táblázat: A kérdőívet visszaküldő iskolák tanulói összetételének mutatói, 2000–2004

Iskolafenntartó	Beküldött ívek száma	Fiúk aránya %	Települési mutatók		Szülők iskolázottsága (év)	Munkanélküliségi arány %		Nevelési segély %	Szakmai részvét (év)	Idegen nyelv tanulás (év)	
			ált. isk.	lak-hely		apa %	anya %			iskolában	iskolán kívül
	00-04	01-03	01-04	01-04	00-04	00-04	00-04	00-04	00-04	01-04	01-04
Megyei önkormányzat	95978	49,5	3,9	3,8	12,4	9,7	14,2	24,4	1,8	2,4	1,7
Települési önkormányzat	212271	45,1	3,6	3,3	12,7	9,7	13,7	20,8	1,9	2,3	1,7
Központi költségvetési szerv	12707	50,9	3,8	3,5	12,9	9,6	12,8	23,2	1,9	2,3	1,8
Egyház, felekezet	23494	42,2	4,0	3,5	13,8	7,9	11,2	18,2	2,0	2,2	1,8
Alapítvány	5102	52,2	4,5	4,2	13,0	6,4	10,9	17,0	1,8	2,0	1,5
Egyéb	5591	42,3	4,0	3,7	12,8	8,9	13,5	19,5	1,9	2,4	1,8
Összesen	355143	46,3	3,7	3,5	12,7	9,5	13,6	21,6	1,9	2,3	1,7

A 16–23. táblázatok a *fenntartó egyházak szerinti bontásban* mutatják a tanulói összetételt.

A fiúk aránya iskolacsoportonként a következő:

16. táblázat: A fiúk arányának megoszlása az egyházi iskola csoportokban, 2000–2004 (%)

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a fiúk százalékos aránya szerint									
	98 felett	60–70	50–59,9	40–49,9	30–39,9	20–29,9	10–19,9	0	nincs adat	össz.
Katolikus	6	1	7	18	14	5		5	1	57
Református		1	1	11	9					22
Evangélikus				1	8	1		1		11
Egyéb			1	1	1					3
Összesen	6	2	9	31	32	6	0	6	1	93

A 17. és 18. táblázatból az látható, hogy az egyházak-felekezetek szerinti iskolacsoportok hogyan oszlanak meg tanulók lakhelyeinek illetve a korábban végzett általános iskolák településeinek nagysága szerint.

A szülők iskolázottságának éveit a tanulók apáinak és anyáinak iskolai végzettségéből számítottuk, a 19. táblázat azt mutatja, hogy az egyes iskolafenntartói csoportokban milyen a 9. osztályos tanulók szüleinek átlagos végzettsége szerinti megoszlás.

17. táblázat: A lakóhelyek településmutatói* szerinti iskola megoszlás, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a tanulók lakóhelyeinek településmutatói szerint							össz.
	6 felett	5-5,99	4-4,99	3-3,99	2-2,99	1-1,99	nincs adat	
Katolikus	7	4	7	17	14	7	1	57
Református		3	1	4	10	4		22
Evangélikus	1		3	4	1	2		11
Egyéb	2	1						3
Összesen	10	8	11	25	25	13		93

18. táblázat: Az általános iskolák településmutatói* szerinti iskola megoszlás, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma az általános iskolák településmutatói szerint							össz.
	6 felett	5-5,99	4-4,99	3-3,99	2-2,99	1-1,99		
Katolikus	11	7	10	16	10	3	57	
Református	2	2	1	7	8	2	22	
Evangélikus	1	2	3	2	3		11	
Egyéb	3						3	
Összesen	17	11	14	25	21	5	93	

*A települési mutatók 1–7-ig változhatnak (Budapest: 7, 100 000 feletti városok: 6, 50–100 ezer lakos: 5, 25–50 ezer lakos: 4, 10–25 ezer lakos: 3, 5–10 ezer lakos: 2, 5 ezer alatti lakos: 1).

19. táblázat: A szülők iskolai végzettsége* szerinti iskola megoszlás, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a tanulók szüleinek iskolai végzettsége (év) szerint							
	16 felett	15-15,9	14-14,9	13-13,9	12-12,9	11-11,9	10-19,9	Összes
Katolikus	2	10	12	20	9	3	1	57
Református	1	2	3	7	5	4		22
Evangélikus		2	2	2	4	1		11
Egyéb			3					3
Összesen	3	14	20	29	18	8	1	93

*Egyetemi végzettség: 17 év, főiskolai végzettség: 16 év, technikus végzettség: 13 év, érettségi: 12 év, általános iskolai végzettség: 8 év.

A tanulók átlagos anyagi helyzetét mutatja hogy milyen volt az általános iskolákban a tanulók szüleinek munkanélküliségi aránya és a nevelési segélyben részesítettek aránya. Erről ad képet a 20. táblázat.

A tanulók szakkörökben való részvételének átlagéveit mutatja a 21. táblázat.

Az általános iskolában a tanterv szerinti nyelvtanulás átlagéveit mutatja a 22. táblázat.

A magánúton folytatott nyelvtanulás átlagéveit az általános iskolai tanulmányok végzése idején mutatja a 23. táblázat.

Az általános iskola 9. osztályában szerzett osztályzatok megoszlása látható a 24. táblázatban.

20. táblázat: A munkanélküliségi arány és a nevelési segélyben részesítettek aránya az egyházi iskola csoportokban, 2000–2004 (%)

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a szülők munkanélküliségi aránya szerint					Az iskolák száma a nevelési segélyben részesülők aránya szerint				Összes
	30-tól	20–29,9	10–19,9	5–9,9	5-ig	30-tól	20–29,9	10–19,9	5–9,9	
Katolikus	1	2	18	23	13	6	15	27	9	57
Református	1	4	9	6	2	4	6	10	2	22
Evangélikus			4	4	3	1	2	6	2	11
Egyéb			2	1		1		1	1	3
Összesen	2	6	33	34	18	12	23	44	14	93

21. táblázat: A szakkörökben való részvétel szerinti iskola megoszlás, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a szakkörökben való részvétel (év) szerint							Összes
	2,2 felett	2-2,19	1,8-1,99	1,6-1,79	1,4-1,59	1,2-1,39	1,2-ig	
Katolikus	7	9	15	12	9	3	2	57
Református	6	5	4	5	1		1	22
Evangélikus	1	1	5	4				11
Egyéb		1		1	1			3
Összesen	14	16	24	22	11	3	3	93

22. táblázat: A nyelvtanulás átlagévei szerinti iskola megoszlás, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma az általános iskolai nyelvtanulás ideje (év) szerint						Összes
	6 felett	5-5,99	4-4,99	3-3,99	2-2,99	nincs adat	
Katolikus	5	25	22	3	1	1	57
Református	1	9	11	1			22
Evangélikus	3	3	4	1			11
Egyéb		3					3
Összesen	9	40	37	5	1	1	93

23. táblázat: A magánúton folytatott nyelvtanulás átlagévei szerinti iskola megoszlás, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a magánúton folytatott nyelvtanulás ideje szerint						Összes
	3,5 felett	3-3,49	2,5-2,99	2-2,49	2 alatt	nincs adat	
Katolikus	1	9	18	20	7	2	57
Református	2	3	10	6	1		22
Evangélikus	1	1	4	5			11
Egyéb	1	1		1			3
Összesen	5	14	32	32	8	2	93

24. táblázat: A kérdőívet visszaküldő iskolák tanulóinak általános iskolai átlagai, 2000–2004

Iskolafenntartó	Magyar	Törté- nelem	Idegen nyelv	Mate- matika	Fizika	Kémia	Bio- lógia	Föld- rajz	Összes jegy
	00-04	00-04	00-04	00-04	00-04	00-04	00-04	00-04	00-04
Megyei önkormányzat	3,75	3,64	3,70	3,43	3,46	3,38	3,76	3,71	3,60
Települési önkormányzat	4,06	3,96	3,99	3,76	3,78	3,71	4,04	4,00	3,91
Közp. költségvetési szerv	4,00	3,93	3,96	3,70	3,74	3,69	4,02	3,99	3,88
Egyház, felekezet	4,23	4,16	4,14	3,86	3,95	3,87	4,23	4,15	4,07
Alapítvány	3,60	3,49	3,60	3,25	3,29	3,21	3,61	3,56	3,45
Egyéb	3,98	3,88	4,00	3,68	3,70	3,62	3,97	3,94	3,85
Összesen	3,98	3,88	3,92	3,67	3,70	3,62	3,97	3,93	3,83

Az általános iskolai jegyek átlaga az egyházi-felekezeti fenntartó szervezetek iskoláiban minden tárgyban magasabb, mint a többi iskolafenntartó iskoláiban.

A magyar és a matematika tárgyak átlagainak vonatkozásában a 25., az összes osztályzat átlagainak vonatkozásában a 26. táblázat mutatja az egyházak szerinti iskolamegoszlást.

25. táblázat: A magyar és a matematika tárgyak általános iskolai átlagai az egyházi iskola csoportokban, 2000–2004 (%)

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a magyar tárgy átlagai szerint					Az iskolák száma a matematika tárgy átlagai szerint				
	4,5-től	4-4,49	3,5- 3,99	3-3,49	összes	4,5-től	4-4,49	3,5- 3,99	3-3,49	összes
	Katolikus	6	33	14	4	57	13	28	13	57
Református	4	11	5	2	22	8	9	2	22	
Evangélikus	4	4	3		11	4	4	3	11	
Egyéb		2	1		3	1		2	3	
Összesen	14	50	23	6	93	1	25	41	20	93

26. táblázat: Az általános iskolai osztályzatok átlagai az egyházi iskola csoportokban, 2000–2004

Iskolafenntartó	Az iskolák száma a 8. osztály osztályzatainak átlaga szerint					
	4,5-től	4-4,49	3,5-3,99	3-3,49	2,5-2,99	összes
Katolikus	2	21	30	3	1	57
Református	1	11	7	3		22
Evangélikus		6	3	2		11
Egyéb	1		2			3
Összesen	4	38	42	8	1	93

Megvizsgáltuk az összefüggéseket a 9. osztályos tanulók összetételének mutatói (bemeneti mutatók) és az eredményességi mutatók (kimeneti mutatók) közt. Az derült ki (zárójelben a korrelációs együtthatók), hogy:

– erős összefüggés mutatkozik:

a felvételi arány – az általános iskolai átlagok (0,85),

- a jelentkezők nyelvvizsgaaránya – az általános iskolai átlagok (0,81),
- a felvételi írásbeli átlagok – az általános iskolai átlagok (0,79),
- a jelentkezők nyelvvizsgaaránya – a szülők iskolázottsága (0,78),
- a felvételi arány – a szülők iskolázottsága (0,75),
- a felvételi írásbeli átlagok – a szülők iskolázottsága (0,69);
- közepes összefüggés észlelhető:
- a jelentkezők nyelvvizsga aránya – a szülők anyagi helyzete (0,48–0,60),
- a felvételi arány – a szülők anyagi helyzete (0,41–0,57),
- a felvételi írásbeli átlagok – a szülők anyagi helyzete (0,38–0,49),
- az egyéb versenyek pontszámai – az általános iskolai átlagok (0,41);
- *gyenge az összefüggés:*
- az egyéb versenyek pontszámai – a szülők iskolázottsága (0,38),
- az OKTV-pontok – a szülők iskolázottsága (0,34),
- az OKTV-pontok – az általános iskolai átlagok (0,32),

A többi kimeneti adat (eredményességi mutatók) és bemeneti adat (szocio-kulturális mutatók) közötti összefüggés kétséges.

Bebizonyosodott tehát, hogy a középiskolai tanulmányait elkezdő tanulók több szociális és tanulmányi mutatója (mint bemeneti adat) és több eredményességi mutatója (mint kimeneti adat) között szoros az összefüggés. Ez valószínűsíti, hogy a középiskolák oktató-nevelő munkájának eredményességét *általában* nagymértékben befolyásolja, hogy milyen családi háttérű és milyen felkészültségű tanulókat vett fel. Vannak azonban *kisebb számban* olyan iskolák, amelyek diákjai jobb vagy rosszabb eredményeket érnek el, mint azt a beiratkozott tanulóik családi háttere és felkészültsége indokolná. Ennek minden bizonnyal megvannak a mélyebb okai, amelyek összefüggenek azokkal a hatásokkal, melyek ezekben az oktatási intézményekben érik a tanulókat. Ezeket a hatásokat nevezzük a továbbiakban „*hozzáadott értéknek*”.

A „*hozzáadott érték*” számításakor azokat a szocio-kulturális, illetőleg eredményességi mutatókat helyes figyelembe venni, amelyek a legszorosabban függenek össze egymással. Ezek (az összefüggés erősségének sorrendjében) a következők:

- *a családi és felkészültségi mutatók közül (bemeneti adatok):* az általános iskolai osztályzatok átlaga, a szülők iskolázottsága, a szülők munkanélküliségi aránya;
- *az eredményességi mutatók közül (kimeneti adatok):* a felvételi arány (F/L), a nyelvvizsgaarány (Ny/J) és az írásbeli felvételi dolgozatok átlaga.

Kidolgoztunk több módszert, mellyel az egyes iskolák „*hozzáadott értéke*” számítható. 726 középiskolára (235 gimnázium, 334 szakközépiskola és 157 vegyes középiskola) alkalmaztuk e számítást, mert bebizonyosodott, hogy csak azoknál az iskoláknál szignifikánsak a mutatók, amelyek legalább 4 alkalommal beküldték a 9. osztályosok kérdőíveit, és amelyeknek mind a három bemeneti és mind a három kimeneti mutatója számítható. Ezek között 50 egyházi-felekezeti iskola van (40 gimnázium, 1 szakközépiskola és 9 vegyes középiskola).

27. táblázat: Az iskolafenntartók szerinti megoszlás a hozzáadott érték nagysága szerint, 2000–2004 (%)

Iskolafenntartó	Nagy hozzáadott érték				Közepes hozzáadott érték				Kis hozzáadott érték			
	gim-názi-um	szak-közép-isk.	egyéb-isk.	összes-iskola	gim-názi-um	szak-közép-isk.	egyéb-isk.	összes-iskola	gim-názi-um	szak-közép-isk.	egyéb-isk.	összes-iskola
Megyei önkorm.	0,26	1,69	0,39	2,34	3,25	9,10	3,51	15,86	0,26	5,20	2,60	8,06
Települési önkorm.	2,34	5,20	1,69	9,23	15,21	18,34	7,02	40,57	3,25	2,21	3,77	9,23
Közp. költség. szerv	0,00	0,78	0,00	0,78	1,04	0,52	0,13	1,69	0,13	0,65	0,13	0,91
Egyház, felekezet	0,78	0,13	0,13	1,04	5,20	0,00	0,91	6,24	0,39	0,00	0,26	0,65
Alapítvány, egyéb	0,13	0,00	0,00	0,13	0,26	1,04	0,26	1,56	0,65	0,91	0,13	1,69
Összesen	3,51	7,80	2,21	13,52	24,97	29,13	11,83	65,93	4,68	8,97	6,89	20,55

Legnagyobb a magas hozzáadott értéket produkáló iskolák aránya az önkormányzatok iskoláiban, az ezeket követik az egyházi-felekezeti iskolák. Az alapítványok iskoláiból csak hét iskolát vizsgálhattunk, így ezek eredményei nem jellemzőek. A *gimnáziumokat tekintve* legnagyobb a magas hozzáadott értéket mutató iskolák aránya a települési önkormányzatok iskoláiban, ezeket követik az egyházi iskolák, viszont az alacsony hozzáadott értéket elérő iskolák aránya is a települési önkormányzatok iskoláiban a legmagasabb, ez az arány az egyházi iskolákban jóval az átlag alatt van. A *szakközépiskolák* esetében – azok alacsony száma miatt – nincs jellemző adat. A *vegyes középiskolák* között egynek magas, kettőnek átlag alatti, a többinek átlagos a „hozzáadott érték” mutatója.

Az *evangélikus* egyház által fenntartott 6 iskola közül két magas és két átlagos hozzáadott értékű gimnázium és két átlagos hozzáadott értékű vegyes középiskola van. A *katolikus* egyház 30 középiskolája közül négy gimnáziumnak magas, tizenhétnek átlagos és háromnak alacsony a hozzáadott értéke, az 5 vegyes középiskola átlagos hozzáadott értékű és az egyetlen szakközépiskolának kiemelkedően magas a hozzáadott érték mutatója. A 14 *református* középiskola közül két gimnáziumnak magas, tíznek átlagos, az egyik vegyes középiskolának magas, a másiknak átlagos a hozzáadott érték mutatója.

28. táblázat: A „hozzáadott érték” iskolafenntartó szervezetenként és iskolatípusonként, 2000–2004

Iskolafenntartó	Gimnáziumok			Szakközépiskolák			Vegyes középiskolák		
	bemenet	kimenet	hozzáadott érték	bemenet	kimenet	hozzáadott érték	bemenet	kimenet	hozzáadott érték
Megyei önkormányzat	163	162	2	149	177	-28	128	173	-45
Települési önkormányzat	148	148	-1	151	136	16	127	144	-18
Központi költségvetési szerv	115	100	15	193	180	13	75,8	169	-93*
Egyház, felekezet	156	134	21	147	70,2	77*	102	120	-18
Alapítvány, egyéb	174	225	-51	110	150	-40	86,4	114	-28*
Összesen	151	148	3	150	152	-2	124	151	-28

* 1–3 iskolára vonatkozik, ezért nem szignifikáns.

Pozitív az átlagos hozzáadott érték az egyházak-felekezetek és a központi költségvetési szervek gimnáziumaiban és szakközépiskoláiban és a települési önkormányzatok szakközépiskoláiban, viszont negatív a hozzáadott érték átlaga valamennyi iskolafenntartó vegyes iskoláiban a megyei önkormányzatok valamint az egyéb fenntartók (magán személyek) iskoláiban.

NEUWIRTH GÁBOR

